

Üniversite Öğrencilerinin Covid-19 Aşısına Yönelik Tutumunu Etkileyen Unsurların İncelenmesi

Şeyda ÇAVMAK¹, Emine ATALAY², Büşra GÖK³

ÖZ: Tüm dünyayı maddi manevi etkisi altına alan Covid-19 pandemisi şüphesiz ki küresel bir felakettir. Bu hastalıkla başa çıkmak ve can kayıplarının önüne geçilmesi için toplum bağışıklığının sağlanması gerekmektedir. Salgın hastalıkları önleme noktasında tıbbi bir tedbir olan aşılar, ilaçlardan farklı olarak hem birey hem de toplum düzeyinde etki göstermektedir. Bu doğrultuda dünyayı etkisi altına alan Covid-19 salgınının ancak doğru bir aşılama programı ile kontrol altına alınabileceği düşünülmektedir. Bu çalışmanın temel amacı, Covid-19 aşısına yönelik üniversite öğrencilerinin geliştirdiği tutum ve tutumu etkileyeceği düşünülen koronavirüs korkusu ile sağlık hizmetleri sistemine çok boyutlu güven konuları irdelemektir. Çünkü aşılama programlarının başarılı olabilmesi, bireylerin aşıya yönelik geliştirdiği düşünce ve tutumlara bağlıdır. Çalışma Türkiye'deki devlet üniversitelerinde eğitimi devam eden öğrencilerin katılımı ile gerçekleştirilmiştir. Çalışma kapsamında 360 öğrenciye ulaşılmış toplanan veriler SPSS 25 ve SPSS Amos paket programıyla analiz edilmiştir. Çalışma sonucunda üniversite öğrencilerinin koronavirüs korku/kaygı düzeylerinin düşük olduğu görülmüştür. Öğrencilerin sağlık hizmetlerine orta düzeyde bir güven duydukları saptanmıştır. Çalışmada Covid-19 aşısına yönelik tutumlara bakıldığında; katılımcıların, aşıya karşı olumlu bir tutum geliştirdiği ve aşı konusunda bir farkındalığa sahip olduğu gözlemlenmiştir. Covid-19 aşısına yönelik tutumlar ölçeği genel puanlarının, cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermediği fakat Covid-19 geçirme durumu, eğitim düzeyi ve medya takip durumuna göre anlamlı farklılıklar gösterdiği tespit edilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Covid-19, Koronavirüs korkusu, Sağlık hizmetleri sistemine çok boyutlu güven, Aşı tutumu.

JEL Kodu: I10, I12

Investigation of Factors Affecting Covid-19 Vaccine Attitude in University Students

ABSTRACT: The Covid-19 pandemic, which has materially and morally affected the whole world, is undoubtedly a global disaster. In order to cope with this disease and to prevent loss of life, it is necessary to provide community immunity. Vaccines, which are a medical measure at the point of preventing epidemics, have effects both at the level of the individual and the society, unlike drugs. In this direction, it is thought that the COVID-19 epidemic, which has taken the world under its influence, can only be brought under control with a correct vaccination program. The main purpose of this study is to examine the issues of fear of coronavirus and multidimensional trust in the health care system, which are thought to affect the attitude and attitude developed by university students towards the Covid-19 vaccine. Because the success of vaccination programs depends on the thoughts and attitudes of individuals towards vaccination. The study was carried out with the participation of students continuing their education at state universities in Turkey. Within the scope of the study, 360 students were reached and the collected data were analyzed with SPSS 25 and SPSS Amos package program. As a result of the study, it was seen that the coronavirus fear/anxiety levels of university students were low. It has been determined that students have a moderate level of trust in health services. Considering the attitudes towards the Covid-19 vaccine in the study; It was observed that the participants developed a positive attitude towards the vaccine and had an awareness about the vaccine. It has been determined that the general scores of the

¹ Tıbbi Dokümantasyon ve Sekreterlik, Meslek Yüksekokulu, Çağ Üniversitesi, Mersin.

Email: seydacavmak@cag.edu.tr

ORCID: [0000-0002-7497-2705](https://orcid.org/0000-0002-7497-2705)

² Yönetim ve Organizasyon, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Tarsus Üniversitesi, Mersin.

Email: emineatalay@tarsus.edu.tr

ORCID: [0000-0002-1911-4951](https://orcid.org/0000-0002-1911-4951)

³ Tıbbi Hizmetler ve Teknikler, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Tarsus Üniversitesi, Mersin.

Email: busragok@tarsus.edu.tr

ORCID: [0000-0002-5630-8368](https://orcid.org/0000-0002-5630-8368)

scale of attitudes towards the Covid-19 vaccine do not show a significant difference according to the gender variable, but show significant differences according to the Covid-19 status, education level and media follow-up status.

Keywords: Covid-19, Fear of coronavirus, Multidimensional trust in the health care system, Vaccination attitude

JEL Code:I10, I12

1. Giriş

Aralık 2019 da Çin'in Wuhan kentinde etiyojisi bilinmeyen pnömoni vakalarının ortaya çıktığı bildirilmiştir. Bu pnömoni patojeninin, insanlarda daha önce görülmeyen yeni bir virüs olduğu tespit edilmiş ve bu virüsün koronavirüs ailesinden olduğu anlaşılmıştır. SARS-CoV-2 olarak adlandırılan virüsün yapmış olduğu enfeksiyon COVID-19 olarak adlandırılmıştır (WHO, 2020). Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de hızla yayılan virüs, akut bulaşıcı bir salgına sebep olmuş ve Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından bu süreç pandemi olarak ilan edilmiştir (Bao vd. 2020:37-38).

COVID-19 pandemisi, insanlık tarihindeki diğer salgın hastalıklar gibi günlük yaşamın tüm alanında değişimlere yol açarken en çok değişim sağlık sistemleri, ekonomi ve eğitim alanında meydana gelmiştir. Bu süreçte hastalığın yayılmasını engellemeye yönelik iş, eğitim, sosyal yaşam ve pek çok alışıldık rutinde ani değişimleri beraberinde getiren birçok tedbir (yüz yüze eğitime ara verilerek uzaktan eğitim sistemine geçilmesi, şehirlerarası yolculukların kısıtlanması, bazı sektörlerin hizmetlerinin durdurulması ve belirli sürelerde ülke çapında sokağa çıkma yasağının (özellikle 65 yaş üstü ve 20 yaş altı vatandaşlar) ilan edilmesi alınmıştır (BBC News, 2020).

Pandemi sadece viral enfeksiyon, ölüm riski gibi sonuçlara sebep olmayıp beraberinde getirdiği vani düzen değişikliği ile insanlar üzerinde yoğun psikolojik bir baskı oluşturmuştur (Duan ve Zhu, 2020:300). COVID-19 pandemi sürecinin nasıl ilerleyeceğine dair belirsizlik; endişe, korku ve kaygı yaratmış ve yaratmaya da devam etmektedir (Ahorsu vd. 2020:11). Salgın süreçlerinde belirsizliğin azaltılmasına dönük bilgi ve açıklama yoğunluğu, bireylerde korku/ kaygının artması, tedavi yöntemleri ve aşı gibi koruyucu uygulamalara dair düşünce ve eğilimlerde de önemli değişimlere sebep olmaktadır (Taylor, 2019:12).

Koruyucu önlemler kapsamında enfeksiyon hastalıklarından korunmada en etkili yöntemin aşılama olduğu ileri sürülmektedir. Aşılar, organizmada sıvısal ve/veya hücrel immün yanıt oluşturarak, enfeksiyon hastalığını geçirilmeden sanki geçirmişçesine koruma sağlamaktadır (WHO, 2021). Salgın hastalıkları önleme noktasında tıbbi bir tedbir olan aşılar, ilaçlardan farklı olarak hem birey hem de toplum düzeyinde etki göstermektedir.

Covid-19 pandemi süreci ile mücadelenin en etkin çözümü güvenilir bir aşı geliştirmek ve toplum bağışıklığının sağlanması için toplumda yeterli sayıda insanın, toplumun %50- %75'inin, aşılanmasıdır (Nowakowska vd. 2020:129). Bundan dolayı aşı temini kadar, insanların aşı yaptırmaya karşı olan tutumları da önemlidir. Covid-19 aşı karşıtlığını etkileyen faktörlerin ortaya konması, karşıtlığın kaynağını ortadan kaldırmaya yönelik çalışmalar yapılabilmesi için önemli bir adım oluşturmaktadır. Kaya ve Bozkurt tarafından 2019 yılında gerçekleştirilen araştırma sonucunda da; Türkiye'de aşılar hakkında bilgilerin yüksek oranlarda internet sitelerinden veya sosyal medya hesaplarından sağlandığı, sağlık merkezlerinden bilgi sağlama oranlarının düşük olduğu ve aşılama önündeki en büyük engelin konu ile ilgili bilgisizlik olduğu tespit edilmiştir. İnternet sitelerinde veya sosyal medyada sunulan bilgilerin daha doğru ve aşılama destekler nitelikte olabilmesi için sağlık çalışanların bu platformlarda daha aktif olmasının faydalı olacağı düşünülmüş ve önerilmiştir. Bu noktadan hareketle planlanan bu çalışmada; Covid-19 aşısına yönelik üniversite öğrencilerinin geliştirdiği tutum ve tutumu etkileyeceği düşünülen koronavirüs korkusu ile sağlık hizmetleri sistemine çok boyutlu güven konuları irdelenmiştir.

2. Literatür Taraması

2.1. Koronavirüs Korkusu/Kaygısı

Koronavirüs gibi pandemiler sadece epidemiyolojik bir kriz değil aynı zamanda geçmişteki diğer pandemiler gibi psikolojik bir kriz (stres, depresyon, uykusuzluk, travma, öfke, psikoz, panik ve can sıkıntısı) yaratmaktadır (Özdin ve Bayrak Özdin, 2020:504-511). Koronavirüs salgını bireylerin kendini ya da yakınlarını kaybetme korkusunun yanında, sağlık kurumlarına ulaşamama, gıda sıkıntısı çekme, her an enfekte olma, virüsü bir başkasına bulaştırma ya da işsiz kalma gibi korkuların yaşanmasına sebep

olmaktadır (Biçer vd. 2020:217). Bu korkular bireylerin fiziksel sağlıklarını ve yaşamlarını etkilerken stres düzeylerini artırmakta, kaygı ve depresyon gibi çok çeşitli psikolojik sorunları tetiklemektedir (Harper vd. 2020:1-14). Koronavirüs salgınının seyirindeki belirsizlik ve özellikle sosyal medyada Covid-19 hakkındaki yanlış bilgiler de toplumun ruh sağlığını etkilemektedir (Cheung vd. 2020:1231). Koronavirüs salgını sürecinde; sosyal mesafe, izolasyon ve karantina gibi salgınla ilgili konular ile sosyal ve ekonomik tedbirler; bireylerde üzüntü, endişe, korku, öfke, kızgınlık, hayal kırıklığı, suçluluk, çaresizlik, gerginlik ve yalnızlık gibi psikolojik yakınmalara yol açabilmektedir (Ahorsu vd. 2020:5).

Üniversite öğrencilerine yönelik yapılan bir çalışmada; gelecekteki belirsiz olaylara yönelik daha fazla kaygılandıkları, yakın birinin vefatının COVID-19 korku düzeyini artırdığı, COVID-19 korkusunda cinsiyetin etkisinin olmadığı saptanmıştır (Duman, 2020:426-437). 7143 üniversite öğrencisiyle yapılan başka bir çalışmada pandeminin sonucu olarak yaşanan stres ve negatif duygulanımlarda cinsiyete göre anlamlı farklılaşma tespit edilmemiştir (Cao vd. 2020:201). 960 yetişkin bireyle yapılan başka bir çalışmada COVID-19 korkusunun kadınlarda anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bir yakını hastalığa yakalanmış öğrencilerde kaygı düzeyi anlamlı derecede yüksektir (Bakioğlu vd. 2020:9). Başka bir çalışmaya göre bir yakının COVID-19'a yakalanıp yakalanmaması korku düzeyini değiştirmezken; bir yakının COVID-19 nedeniyle kaybedilmiş olmasının pandemi korkusunu anlamlı düzeyde artırdığı ortaya konmuştur (Cao vd.2020:201). İncelenen araştırmalar sonucunda pandeminin, gençler üzerindeki psikolojik etkilerinin diğer gruplara göre daha yoğun yaşandığı bilinmektedir (Chen vd. 2020:15-16). Sosyal ilişkileri daha yoğun olan üniversite öğrencilerinin pandemi sürecinde eğitime uzaktan devam etmeleri, gerek ekonomik gerek sosyal nedenlerle ailelerinin yanına dönmek zorunda kalmaları, birçoğunun gelir sağlamak için herhangi bir işte çalışmaya başlaması, virüs ile enfekte olma aynı zamanda yakın çevresine bulaştırma korkusu yaşamaları aşı sürecinde verecekleri kararda etkili olmaktadır (Cao vd. 2020:201).

2.2. Sağlık Hizmetleri Sistemine Çok Boyutlu Güven

Güven; bireylerin herhangi bir etki ve kontrolleri dışında, diğer tarafın davranışlarının, kendi beklentilerini sağlayacağına olan inançlarıdır (Schoorman vd. 2007:347). Sağlık hizmetlerine güven, hastanın sağlık hizmeti sunan bireylere güveni, sağlık hizmeti sunan bireyin hasta için en iyisini yapacağına ve hastanın savunmasızlığını kabul ederek iyi niyetle davranacağına dair bir dizi beklentiye ifade etmektedir. Güven, etkili kişilerarası ilişkiler ve topluluk yaşamı için temeldir ve insanlar arasındaki iş birliğini kolaylaştırmaktadır. Sağlık hizmetlerine güven yalnızca sağlık profesyonellerine değil aynı zamanda sağlık kurumlarına ve sigorta kurumlarına güvenmeyi de ifade etmektedir (Pearson ve Raeke, 2000:511).

Medyanın tutumu, sosyal normlar ve sağlık politikaları gibi bağlamsal belirleyiciler ile aşı hizmetlerinin erişilebilirliği, kalitesi gibi örgütsel faktörlere ek olarak bireylerin bilgi, tutum ve inançları ile sosyo-demografik özellikleri de aşı tutumunu etkilemektedir (Yaşar vd. 2014:1-11).

COVID-19 aşılama programları olağanüstü medya ilgisi ve kapsamı altında yürütülmektedir. Bu sebeple aşı kabul düzeyi, medya ve toplumun ileri gelenlerinin açıklamalarından etkilenebilir (Boychev, 2021:414). Dolayısı ile uzmanların ve sağlık profesyonellerinin, mümkün olan en yüksek erişim için, farklı kanalları kullanarak COVID-19 aşılı hakkında güvenilir bilgiler oluşturması önem arz etmektedir (Quinn vd. 2021:355–358).

2.3. COVID-19 Aşısına Yönelik Tutumlar

COVID-19 aşılarının kullanıma sunulmasına ve pandeminin başarılı bir şekilde azaltılmasına yönelik en büyük tehditlerden biri aşı kararsızlığıdır (Coustasse vd. 2021:71-75). Aşı kararsızlığı, aşı hizmetlerinin kullanılabilirliğine rağmen aşılamanın kabul edilmesinde gecikme veya reddedilme olarak tanımlanır. Aşı kararsızlığı karmaşık bir olgudur; zamana, yere ve aşıya göre değişebilir. Kayıtsızlık, uygunluk ve güven gibi faktörlerden etkilenebilir. 2019 yılında Dünya Sağlık Örgütü aşı kararsızlığını küresel sağlığa yönelik en büyük on tehditte biri olarak listelemiştir (WHO, 2021).

Yaklaşık 83,5 milyon nüfusa sahip Türkiye'de toplum bağışıklığının sağlanabilmesi için nüfusun en az %70'inin bağışıklanması gerektiği düşünülürse; ilk bakışta 58 milyon kişiyi aşılama (116 milyon doz) gerekmektedir (T.C. Sağlık Bakanlığı, 2021). Yapılan bir çalışmaya göre Türkiye'de yaklaşık üç kişiden birinin COVID-19 aşısı konusunda kararsız olduğu bilinmektedir (Salali vd. 2020, s.1-3).

Aşılama konusundaki isteksizliklerde; eğitim, bilgi düzeyi, tecrübe, risk algısı ve güven seviyesi, aşılamanın önemine yönelik algı, subjektif normlar ve dini, ahlaki inançları içeren faktörler etkilidir (Dubé vd. 2013:1763–1773).

Covid-19 aşılarının bir yıldan daha kısa sürede geliştirilmiş olması, aşının onaylanma hızı, aşıya yönelik toplumda bir endişe yaratmış ve aşı kabulünü tehlikeye atmıştır (Fadda vd. 2020:711–712). Fakat

yeni nesil aşı geliştirme teknoloji platformlarının yeni bir paradigma ile değerlendirme yapması sonucunda aşı geliştirme süreci hızlandırılmıştır (Burgos vd. 2021:3). COVID-19 aşılarının onayına, bilimsel olarak desteklenmeyen çok sayıda iddiayla karşı çıkılması, çevrimiçi sosyal medya ağlarla bu iddiaların yaygınlaştırılması, potansiyel olarak çeşitli gruplar arasında aşılama isteğini olumsuz olarak etkilemiştir (Schiavo, 2020:73–75).

COVID-19 aşısının kabul edilme olasılığını açıklayan temel faktörlerden birisi de kişinin yeni koronavirüsün kökenine olan inancıdır (Gashi, 2020). Şu ana kadar koronavirüsün kökeniyle ilgili yapılan tüm araştırmalar virüsün doğal kaynaklı olduğunu göstermektedir (Andersen vd. 2020:450). Hastalık etkeninin laboratuvarında üretildiği yönündeki komplo teorilerine inanan kişiler ile aşı kararsızlığı arasında bağlantı olduğu saptanmıştır (Filiz ve Kaya, 2019). Sosyal psikoloji literatüründe dezavantajlı grup üyesi olmakla komplo teorilerini benimseme arasındaki pozitif ilişkiyi ortaya koyan pek çok çalışma olduğu düşünüldüğünde ekonomik olarak görece dezavantajlı bir statüde olmak yeni Koronavirüsün kökeninin yapay olduğuna yönelik yüksek inancı açıklayabilmektedir (Hornsey vd. 2018:307-315).

Aşırı kabul etme olasılığı yüksek olan gruplar; yaşlılar, kronik hastalığa sahip bireyler ve eğitim düzeyi yüksek kişiler iken Covid-19 u kendisi veya bir yakını geçirmiş olan kişilerin aşı kabulüne yönelik tutumu düşüktür (Lazarus vd. 2021:225–228). Özceylan ve arkadaşları tarafından yapılan araştırmada düşük eğitim düzeyine sahip kişiler ile aşı okuryazarlığı kötü düzeyde olan bireylerin aşı tereddütünün yüksek olduğu ortaya konmuştur. Türkiye’de yapılan başka bir çalışmaya göre ise eğitim düzeyi yüksek olan bireylerde aşı kararsızlığı daha yüksek bulunmuştur (Özceylan vd. 2020:1034-1039).

Kültürel yaşam pratikleri ve toplumsal cinsiyet rollerindeki farklılıklara bağlı olarak, farklı kültürel yapılarda kadın ve erkeklerin kaygı düzeyleri değişebilmektedir. Daha önceki araştırmalar Türkiye’de kadınların erkeklere oranla aşılama daha kararsız yaklaştıklarını göstermektedir (Özceylan vd. 2020:1034-1039). COVID-19 aşılara ilişkin bazı yanlış iddialar, açıkça kadın sağlığına yöneliktir (Male, 2021:200). Yapılan bazı çalışmalarda kadınların yenilikçi temelli genetik teknolojileri kabul etmede daha temkinli olduklarını gösteren bulgulardan yola çıkıldığında, çeşitli COVID-19 aşılarının da bu özellikleri gösterdiğinden benzer sonuçlar bulunacağı düşünülebilmektedir (Dolgin, 2021:189–191).

3.Yöntem

3.1. Araştırmanın Amacı ve Hipotezleri

Araştırmanın amacı, üniversite öğrencilerinin Covid-19 aşısına yönelik tutumlarını belirlemek, Covid-19 aşısına yönelik geliştirilen tutumu etkileyen faktörleri saptamaktır. Bu kapsamda araştırmanın ana hipotezleri aşağıdaki gibidir;

- H1: Üniversite öğrencilerinin Covid-19 aşısına yönelik tutumu ile Koronavirüs korkusu arasında doğrusal bir ilişki vardır.
- H2: Üniversite öğrencilerinin Covid-19 aşısına yönelik tutumu ile sağlık hizmetleri sistemine güven arasında doğrusal bir ilişki vardır.
- H3: Üniversite öğrencilerinin Covid-19 aşısına yönelik tutumu ile cinsiyet arasında anlamlı bir farklılık vardır.
- H4: Üniversite öğrencilerinin Covid-19 aşısına yönelik tutumu ile medeni durumu arasında anlamlı bir farklılık vardır.
- H5: Üniversite öğrencilerinin Covid-19 aşısına yönelik tutumu ile eğitim durumu arasında anlamlı bir farklılık vardır.
- H6: Üniversite öğrencilerinin Covid-19 aşısına yönelik tutumu ile Covid-19 geçirme durumu arasında anlamlı bir farklılık vardır.
- H7: Üniversite öğrencilerinin Covid-19 aşısına yönelik tutumu ile medyayı takip sıklığı arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Araştırmada, Covid-19 aşısına yönelik tutum değişkeninin, koranavirüs korku düzeyi ve sağlık hizmetlerine güven derecesi ile ne düzeyde açıklandığı irdelenecektir. Ayrıca Covid-19 aşısına yönelik tutum ile demografik değişkenler arasındaki farklılıklar incelenecektir.

3.2. Araştırmanın Evreni, Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmanın evrenini Türkiye’deki devlet üniversitelerinde eğitimi devam eden öğrenciler oluşturmaktadır. Tanımlayıcı ve kesitsel tipteki araştırma, üniversite öğrencilerinin gönüllü katılımı ile Temmuz ve Ağustos aylarında gerçekleştirilmiştir. Katılımcılara Covid-19 salgın süreci sebebi ile elektronik tabanlı anket yöntemi olan Google Formlar aracılığı ile ulaşılmıştır. Araştırma verilerinin

toplanması için araştırmacılar tarafından oluşturulan Kişisel Bilgi Formu, COVID-19 Aşısına Yönelik Tutumlar Ölçeği, Sağlık Hizmetleri Sistemine Çok Boyutlu Güven Ölçeği ve Koronavirüs Korku Ölçeği kullanılmıştır. Covid-19 aşısına yönelik tutumlar ölçeği; Geniş, Gürhan, Koç, Geniş, Şirin, Çırakoğlu, Coşar tarafından 2020 yılında geliştirilmiş ve uyarlanmıştır. Olumlu ve olumsuz tutum olmak üzere iki boyuttan oluşan ölçekte 9 madde yer almaktadır. Sırası ile 5,6,7,8 ve 9'uncu maddeler ters kodlanmıştır. Ölçeğin iç tutarlılık analizinde Cronbach alfa güvenilirlik katsayısını 0,80 olarak tespit etmiştir. Sağlık hizmetleri sistemi çok boyutlu güven ölçeği; Egede ve Ellis (2008) tarafından geliştirilmiş ve Dinç ve diğerleri (2013) tarafından Türkçe 'ye uyarlanmıştır. Ölçek, sağlık profesyonellerine güven, sağlık giderlerini karşılayan kuruma güven ve sağlık kurumlarına güven olmak üzere üç boyuttan oluşmaktadır. Bu ölçeğin ilk faktörü olan, sağlık profesyonellerine güven boyutu bu çalışma kapsamına alınmıştır. Ölçekte 4. soru ters kodlanmıştır. Egede ve Ellis'in (2008) geliştirdiği ölçeğin iç tutarlılık analizinde Cronbach alfa güvenilirlik katsayısını 0,89 olarak tespit etmiştir. Dinç ve diğerleri (2013) ölçeğin iç tutarlılık analizinde Cronbach alfa güvenilirlik katsayısını 0,89 olarak tespit etmiştir. Koronavirüs korku ölçeği; Arpacı, Karataş ve Baloğlu tarafından 2020 yılında geliştirilmiştir. Ölçeğin Cronbach alfa katsayısı 0.82'dir. Ölçek 7 maddeden oluşmaktadır. Tek boyut olan ölçekte ters kodlanması gereken soru bulunmamaktadır. Ölçeğin tamamından alınan puan katılımcıların yaşadığı koronavirüs korku düzeyini yansıtmaktadır (Arpacı vd.. 2020).

4. Bulgular

Araştırma kapsamında elde edilmiş olan veriler, yapı geçerliği analizleri, tanımlayıcı istatistikler, korelasyon ve çoklu regresyon analizleri gerçekleştirilerek raporlanmıştır.

4.1. Yapı Geçerliliği ve İç Tutarlılık Analizi

Araştırmada kullanılan ölçekler, ilgili çalışmalardaki geliştirilmiş mevcut haliyle korunmuş, dolayısıyla açımlayıcı faktör analizi yapılmamıştır. Model ile çalışma grubundan elde edilen verilerin uyumunu sınamak üzere, doğrulayıcı faktör analizine başvurulmuştur. Analiz içerisinde, önermelerin örtük değişkenleri açıklama düzeyini gösteren standardize regresyon yükleri ve oluşturulan modellerin uyum indeksleri incelenmiştir. Yapı geçerliliğinde temel olarak başvuru uyum indeksleri arasında; Ki-Kare/Serbestlik Derecesi, CFI(Karşılaştırmalı Uyum İndeksi), NFI (Normlaştırılmış Uyum İndeksi), IFI(Artırmalı Uyum İndeksi), RMSEA(Tahmini Ortalama Karekök Hatası) ve SRMR(Standartlaştırılmış Ortalama Hataların Karekökü yer almaktadır. (Harrington, 2008).

"COVID-19 Aşısına Yönelik Tutumlar Ölçeği", olumlu ve olumsuz tutum olmak üzere iki boyut çerçevesinde değerlendirilmiştir. İki boyutlu yapıda önermelerin standardize regresyon yükleri aşağıdaki gibi oluşmuştur.

Tablo 1: COVID-19 Aşısına Yönelik Tutumlar Ölçeği Yapısı

Önermeler	Standardize Regresyon Yükleri	
	Olumlu Tutum	Olumsuz Tutum
1.Ailedekilerin bu hastalıkla ilgili geliştirilen aşılarından birini olmasını isterim.	0,923	
2. Sıram geldiğinde hastalıkla ilgili geliştirilen aşılarından birini olmak isterim	0,958	
3.Bence herkes Covid-19 için geliştirilen aşılarından birini yaptırmalı	0,948	
4. Geliştirilen aşılar hakkında yapılan açıklamalara güveniyorum	0,757	
5.Geliştirilen aşılar hastalığın bulaşmasına sebep olabilir.		0,614
6.Geliştirilen aşıların koruyucu etkisinin olmadığını düşünüyorum		0,804
7. Geliştirilen aşıların tehlikeli olduğunu düşünüyorum		0,777
8. Geliştirilen aşıların etkililiğinin yeterince test edilmediğini düşünüyorum.		0,673
9. Aşı olmadan da salgının atlatılabileceğini düşünüyorum.		0,616

Çalışmanın çerçevesi içerisinde, sağlık hizmetleri sistemi çok boyutlu güven ölçeğinin, yalnızca sağlık profesyonellerine güven boyutu alınmıştır. Tek faktörlü yapıda önermelerin standardize regresyon yükleri aşağıdaki gibi oluşmuştur.

Tablo 2: Sağlık Profesyonellerine Güven Ölçeğinin Yapısı

Önermeler	Standardize Regresyon Yükleri
1.Bana hizmet sunan sağlık profesyonelinin gereksinimlerimi göz önünde bulundurur ve öncelik verir.	0,418
2.Sağlık profesyoneline o kadar çok güvenirim ki, her zaman onun tavsiyelerine uymaya çalışırım.	0,768
3.Sağlık profesyoneli o kadar çok güvenirim ki, o bana ne söylese doğrudur.	0,699
4.Bazen sağlık profesyonelinin fikrine güvenmem ve bu yüzden ikinci birine ihtiyaç hissederim.	0,379
5.Sağlık profesyonelinin tıbbi bakımım ile ilgili kararlarına güvenebilirim.	0,806
6.Bana hizmet sunan sağlık profesyoneli ihtiyacım olan tıbbi bakımı bana sunmak için ne gerekiyorsa yapar.	0,803
7.Hangi tıbbi tedavilerin benim için en iyisi olduğu konusunda bana hizmet sunan sağlık profesyonelinin kararlarına güvenebilirim.	0,869
8.Sağlık profesyoneli bana en kaliteli tıbbi bakımı sunar.	0,772
9.Bunların tümünü göz önüne aldığımda, bana hizmet sunan sağlık profesyoneline tamamen güvenirim.	0,814

Koronavirüs korku ölçeği, tek faktörlü bir yapı olup, yapıya ait standardize regresyon yükleri aşağıdaki gibidir.

Tablo 3: Koronavirüs Korku Ölçeğinin Yapısı

Önermeler	Standardize Regresyon Yükleri
1.Koronavirüsten çok korkuyorum.	0,831
2.Koronavirüsü düşünmek beni rahatsız ediyor.	0,767
3.Koronavirüsü düşündüğümde ellerim terliyor.	0,729
4.Koronavirüsten dolayı hayatımı kaybetmekten korkuyorum.	0,839
5.Sosyal medyada koronavirüs ile ilgili haberleri ve hikâyeleri izlerken geriliyor ya da endişeleniyorum.	0,866
6.Koronavirüs olmaktan endişe duyduğum için uyuyamıyorum.	0,495
7.Koronavirüs olmayı düşündüğümde kalp atışım hızlanıyor veya çarpıntı oluyor.	0,618

İlgili ölçeklere ait uyum indeks değerleri aşağıdaki tablodaki gibidir.

Tablo 4: Ölçeklerin Uyum İndeks Değerleri

Ölçekler	X ²	df	X ² /df	GFI	CFI	RMSEA
Aşıya Karşı Tutum	101,35	25	4,05	0,944	0,968	0,083
Sağlık Profesyonellerine Güven	72,872	25	2,915	0,955	0,974	0,073
Koronavirüs Korkusu	27,682	11	2,517	0,978	0,989	0,065
Çok İyi Uyum Değerleri *	-	-	≤3	≥0,90	≥0,95	≤0,06
Kabul Edilebilir Uyum Değerleri *	-	-	≤4-5	≥0,85	≥0,90	<0,08

*Harrington, 2008

Ölçeklerin uyum indeks değerlerinin kabul edilebilir aralıklarda olduğu tespit edilmiştir. Dolayısıyla, kurulan modellerin çalışma grubu ile uyumlu olduğu ve yapı geçerlilik şartlarını sağladığı

ifade edilebilir.

İç tutarlık analizi için Cronbach Alpha değerleri incelenmiştir. Ölçüm araçlarının Cronbach Alpha değerleri, iç tutarlılık düzeylerinin yüksek olduğunu göstermektedir.

Tablo 5: Ölçeklerin İç Tutarlılık Değerleri

Ölçek	Cronbach Alpha Değeri
Aşıya Yönelik Olumlu Tutum	0,941
Aşıya Yönelik Olumsuz Tutum	0,822
Sağlık Profesyonellerine Güven	0,888
Koronavirüs Korkusu	0,905

4.2.Tanımlayıcı İstatistikler

Tablo 6’da görüldüğü üzere, katılımcıların %61,7’si kadın, %95’i bekârdır. Katılımcıların %90’ını 20 ila 25 yaş aralığında olup %49,4’ü ön lisans eğitimi, %45’i lisans eğitimi almaktadır. Katılımcıların %44,2’si Sağlık Bilimleri alanında, %40,8’i ise Sosyal Bilimler alanında eğitimine devam etmektedir. Katılımcıların %8,9’u kronik hastalığa sahip olup %78,9’u Covid-19 geçirmemiştir. Covid-19 geçiren katılımcıların (%21,1) %43,3’ü hastalığı orta şiddette geçirdiğini ifade etmiştir. Katılımcıların %78,3’ünün yakın çevresinde Covid-19 geçiren kişiler bulunmaktadır. Katılımcıların %30’u Covid-19’a ilişkin bilgileri medya üzerinden her gün takip ederken %27,2’si iki günde bir ve %26,1’i haftada bir takip etmektedir.

Tablo 6: Katılımcıların Demografik Özellikleri

	n	%
Cinsiyet		
Kadın	222	61,7
Erkek	138	38,3
Medeni Durum		
Evli	18	5
Bekar	342	95
Yaş		
20-25	324	90
25-30	22	6,1
30 ve üzeri	14	3,9
Eğitim Durumu		
Ön lisans	178	49,4
Lisans	182	50,6
Eğitim Aldığı Alan		
Sağlık Bilimleri	159	44,2
Sosyal Bilimler	147	40,8
Fen Bilimleri	54	15
Kiminle Birlikte Yaşıyorsunuz		
Yalnız	31	8,6
Anne-Babamla	313	86,9
Eş ve Çocuklarımla	16	4,4
Kronik Hastalığınız Var Mı?		
Evet	32	8,9
Hayır	328	91,1
Covid-19 Geçirdiniz Mi?		
Evet	76	21,1
Hayır	284	78,9
Yakın Çevrenizde Covid-19 Geçiren Var Mı?		

Evet	282	78,3
Hayır	78	21,7
Covid-19'u nasıl atlattı?		
Hafif	69	19,2
Orta	156	43,3
Şiddetli	62	17,2
Geçirmedi	73	20,3
Covid-19 hastalığına ilişkin medya takip durumu		
Her gün	108	30
İki günde bir	98	27,2
Haftada bir	94	26,1
Takip etmiyorum	60	16,7

Tablo 7: Ortalama, Standart Sapma, Minimum, Maksimum ve Ortanda Değerleri

	Ortalama±SS.	Maksimum	Minimum	Ortanca
COVID-19 Aşısına Yönelik Tutum	32,24±9,32	43	11	35
Olumlu Tutum	15,08±5,06	22	6	18
Olumsuz Tutum	17,16±5,17	26	7	18
Koronavirüs Korkusu	17,01±7,65	38	9	16
Güven	32,31±7,04	41	10	33

Tablo 7’de ölçeklerden alınan ortalama puanlar, standart sapma ile alınan minimum ve maksimum değerler sunulmaktadır. Katılımcıların tutum ve güven boyutundan aldıkları puanlar incelendiği zaman, alınabilecek ortalama puanın üzerinde olduğu görülmektedir. Bu durum, katılımcıların aşya karşı olumlu bir tutum geliştirdiğini ve aşı konusunda bir farkındalığa sahip olduğunu göstermektedir. Ayrıca katılımcıların sağlık hizmetlerine çok boyutlu güven ölçeğinden aldığı puan, aşı konusunda sağlık hizmet sunucularına güven duyulduğunu göstermektedir. Katılımcıların koronavirüs korku ölçeğinden aldığı puan ise ortalamanın altında kalmıştır.

4.3.Hipotez Testleri

Bir veri setinin normal dağılıma uygun olup olmadığını sınamak için farklı göstergelere başvurulabilmektedir. Bunlar arasında temel olarak, ortalama, ortanca, çarpıklık ve basıklık değerleri gelmektedir. Normale yakın bir dağılımda, verilerin çarpıklık ve basıklık değerlerinin -1 ile +1 arasında olması beklenir. Ortalama ve ortancanın ise birbirine yakın veya eşit olması beklenir. Bunun yanı sıra, farklı bir yaklaşım, çarpıklık ve basıklık değerlerinin kendi standart hatalarına bölünmesi sonucu elde edilen değer, 3,29 un altında olması durumudur. Tüm bu göstergeler bütünü ile bir veri setinin normal dağılım varsayımına uygunluğu sınanabilir (Gürbüz ve Şahin, 2018).

Tablo 8: Verilerin Dağılımına Yönelik Bilgiler

	Çarpıklık	Basıklık
COVID-19 Aşısına Yönelik Tutum	0,747	0,298
Olumlu Tutum	0,915	0,375
Olumsuz Tutum	0,619	0,338
Koronavirüs Korkusu	0,526	0,656
Sağlık Hizmetleri Sistemine Çok Boyutlu Güven	-0,392	0,005

Tablo 8’de görüldüğü üzere, analiz sonucunda bütün değişkenlerin çarpıklık ve basıklık değerlerinin +1 -1 aralığında olduğu görülmüştür. Ayrıca çarpıklık ve basıklık değerleri / standart hataları işlemi yapıldığı zaman, çıkan sonucun 3,29’dan düşük olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca veri setinin, geniş bir perspektifte öğrenciden toplanan veriden oluşuyor olması, bağımlı değişkenin normallik varsayımına uygun olacağı kanısını doğrulamaktadır.

Tablo 9: Hipotez Testleri

Değişkenler		COVID-19 Aşısına Yönelik Tutum Genel		Olumlu Tutum		Olumsuz Tutum	
		Ortalama±S.S.	P	Ortalama±S.S.	P	Ortalama±S.S.	P
Cinsiyet	Kadın	31,9±9,18	0,456*	14,81±5,06	0,208*	17,13±5,04	0,209*
	Erkek	32,7±9,55		15,50±5,06		17,20±5,39	
Covid Geçirme Durumu	Evet	29,5±9,95	0,004*	13,89±5,61	0,021*	15,65±5,17	0,035*
	Hayır	32,96±9,03		15,39±4,87		17,56±5,11	
Eğitim Düzeyi	Önlisans	28,20±4,49	0,207*	14,96±4,90	0,658 *	13,24±5,11	0,142*
	Lisans ve üstü	27,63±3,97		15,19±5,23		12,43±5,21	
Medya Takip Durumu	Her gün	32,5±9,88	0,013*	15,36±5,14	0,001**	17,15±5,60	0,277**
	İki günde bir	33,9±7,71		16,16±4,17		17,81±4,54	
	Haftada bir	32,1±8,90		15,04±4,57		17,13±5,23	
	Takip etmiyor	29±10,63		12,86±6,29		16,15±5,20	

Tablo 4'e göre, katılımcıların Covid-19 aşısına yönelik tutumlar ölçeği genel puanları incelendiğinde cinsiyet ve eğitim durumu değişkenlerine göre anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0.05$). Ancak Covid-19 geçirme durumunun, medya takip durumuna göre anlamlı düzeyde farklılaştığı tespit edilmiştir ($p<0.05$). Covid-19 geçirme durumuna göre yapılan incelemede hastalığı geçirmeyen katılımcıların aşıya yönelik tutumlarının daha olumlu olduğu görülmüştür. Benzer şekilde lisans eğitim düzeyine sahip olan katılımcılar ile Covid-19 hastalığına ilişkin medyayı iki günde bir takip eden katılımcılarında aşıya yönelik tutumu daha yüksektir. Tutum alt boyutları incelendiğinde de cinsiyete göre anlamlı bir farklılık görülmezken Covid-19 geçirme durumu, eğitim düzeyi ve medya takip durumuna göre anlamlı farklılık tespit edilmiştir.

Tablo 10: Değişkenlere Ait Korelasyon Katsayıları

	1	2	3	4	5	6
1.Covid-19 Aşısına Yönelik Tutumlar	(0,908)					
2. Koronavirüs Korkusu	0,017	(0,905)				
3.Sağlık Profesyonellerine Güven	0,544*	0,096	(0,888)			
4. Olumlu Tutum	0,908*	0,903	0,544*			
5. Olumsuz Tutum	0,912*	-0,061	0,447*	0,151*		
6. Covid-19 Geçirme Durumu	0,150*	-0,157*	0,120*	0,121*	0,151	
7. Medyayı Takip Etme Durumu	-0,118*	-0,070	-0,039	-,0154*	-0,062	-0,049

* $p<0.01$, Cronbach Alpha değerleri bold ve italiktir.

Tablo 5'e göre, tutum ve güven değişkenleri arasındaki ilişkinin orta düzeyde ve anlamlı olduğu görülmüştür. Covid-19 geçirme durumu ile aşıya yönelik olumlu tutum arasında, pozitif yönde bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Medya takip durumu ile aşıya yönelik olumlu tutum arasında ise negatif yönde bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Bu durum katılımcıların Covid-19 hastalığına ilişkin medya takibini

arttırdıkça aşıya yönelik olumlu tutumunu azalttığını göstermektedir. Covid-19 geçirme durumu ile korku arasında da negatif yönlü bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Bu durum ise Covid-19 geçirenlerin korku düzeyinin azaldığına işaret etmektedir. Ancak değişkenler arasındaki ilişkinin düşük düzeyde olduğu görülmektedir.

Tablo 6’da, aşıya yönelik tutumu açıklamak üzere tasarlanmış olan regresyon modelinin sonuçları sunulmuştur. Koronavirüs korku ölçeği ile Covid-19 aşısına yönelik tutum arasında bir ilişki olmadığı için modele dâhil edilmemiştir.

Tablo 11. Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları

Bağımlı Değişken: Covid-19 Aşısına Yönelik Tutumlar					
Değişkenler	B	Standart Hata	β	t	p
Sabit	8,095	2,694	-	3,005	0,003
Sağlık Profesyonellerine Güven	0,702	0,059	0,530	11,970	0,000
Covid-19 Geçirme Durumu	1,858	1,012	0,081	1,837	0,067
Medyayı Takip Durumu	-0,813	0,384	-0,093	-2,118	0,035
$R^2 = 0,312$, $F = 53,736$, $p = 0,000$					

Çoklu regresyon analiz sonuçları istatistiksel olarak anlamlıdır ($p < 0.01$). Düzeltilmiş R^2 değeri 0,312’dir. Bu sonuçlar, kurulan modelin aşıya yönelik genel tutumdaki varyansın %31’ini açıkladığını göstermektedir. Tablodaki beta katsayıları incelendiği zaman açıklama gücü en güçlü olan değişkenin sağlık hizmetlerine güven ($\beta = 0,530$) olduğu tespit edilmiştir. Covid-19 geçirme durumunun aşıya yönelik tutum üzerindeki etkisinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmüştür ($p > 0,05$). Medya takip sıklığı değişkeninin ise aşıya yönelik tutumu negatif yönlü olarak etkilediği ancak bu etkinin oldukça düşük bir düzeyde olduğu görülmüştür ($\beta = -0,093$).

5. Sonuç

Covid-19 tüm dünyayı etkisi altına alan, çok ciddi sağlık problemlerine, can kaybına ve ekonomik krizlere sebep olan bir hastalıktır. 2019/Aralık ayında başlayan ve pandemi ilan edilmesine sebep olan hastalık halen devam etmektedir. Pandemi sürecinin kontrol altında tutulması ve sonlandırılması için Dünya genelinde birden fazla koruma önlemi alınmaktadır. Toplum sağlığının korunması ve can kayıplarının azaltılmasını sağlayacak en önemli koruma yöntemlerinden birisi aşılama. Aşılama en temel amaç yan etkilerin en aza indirilerek korunmanın sağlanması ve salgının sona ermesidir. Pandeminin etkileri maddi ve manevi birden çok hasara yol açmış ve açmaya devam etmektedir. Bu hasarların önüne geçilebilmesi için aşılama önem arz etmektedir. Aşılamanın toplum genelinde başarı ile uygulanabilmesi ve kabul görmesi, aşıya yönelik geliştirilen toplum tutumundan büyük ölçüde etkilenmektedir. Bu sebeple hem ülkemizde hem de Dünya genelinde aşıya yönelik tutum çalışmaları gerçekleştirilmektedir. Bu çalışmada da üniversite öğrencilerinin Covid-19 aşısına karşı tutumlarının ortaya konması ve tutumları etkileyen faktörlerin belirlenmesi hedeflenmiştir. Araştırma kapsamında Türkiye’de bulunan devlet üniversitelerinde eğitim hayatı devam eden üniversite öğrencilerinden veriler toplanmış, toplanan veriler doğrultusunda önemli sonuçlar elde edilmiştir.

Araştırma sonucunda Covid 19 aşısına yönelik tutumlara bakıldığında; aşıya karşı olumlu tutum puan ortalamasının $Ort = 15,08$ olduğu görülmüştür. Olumsuz tutuma sahip olan bireylerin ortalaması ise $Ort = 17,16$ olarak tespit edilmiştir. Bu durum, katılımcıların aşıya karşı olumlu bir tutum geliştirdiğini ve aşı konusunda bir farkındalığa sahip olduğunu göstermektedir. Çopur ve Karasu tarafından 2021 yılında yapılan araştırma sonucunda, çalışmamızla benzer sonuçlar elde edilmiştir. Araştırmaya katılan 18-25 yaş aralığındaki bireylerin, sağlık durumunu iyi olarak ifade edenlerin ve kronik hastalığı olmayanların COVID-19 aşısına yönelik olumlu tutum; gelir durumu iyi olanların ve kronik hastalığı olanların COVID-19 aşısına yönelik olumsuz tutum puanlarının daha yüksek olduğu saptanmıştır (Çopur ve Karasu, 2021). Diğer bir araştırma Ward ve arkadaşları tarafından gerçekleştirilmiş olup çalışmada, 35 yaş altındaki bireylerin aşığı reddettiği ve olumsuz düşündüğü saptanmıştır. (Ward vd., 2020).

Ayrıca katılımcıların sağlık hizmetlerine çok boyutlu güven ölçeğinden aldığı puan, ($Ort = 32,31$)

aşı konusunda sağlık hizmet sunucularına güven duyulduğunu göstermektedir. Katılımcıların koronavirüs korku ölçeğinden aldığı puan ise (Ort= 17,01) ortalamanın altında kalmıştır. Sağlık Bakanlığı tarafından yürütülen ve açıklanan Nisan 2021 araştırmasına göre aşı olmayan vatandaşlar arasında aşı olmayı düşünen kesimin oranının %61'e yükseldiği belirtilmiştir. Katılımcıların %14'ü aşı olmayı düşünmediklerini, aşırı destekleyici haberlerdense aşı karşıtı haberlere daha fazla maruz kaldıklarını ifade etmişlerdir. Bu bulgular, araştırmamız sonuçları ile paralellik göstermektedir (Türkiye Raporu, 2021, s. 24).

Değişkenler arasındaki ilişkinin ortaya koyulması amacıyla yapılan Korelasyon analizi sonuçlarına göre, tutum ve güven değişkenleri arasındaki orta düzeyde ve anlamlı bir ilişkinin varlığı ortaya konmuştur. Benzer şekilde Covid-19 geçirme durumu ile aşırıya yönelik olumlu tutum arasında, pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Medya takip durumu ile aşırıya yönelik olumlu tutum arasında ise negatif yönde bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Bu durum katılımcıların Covid-19 hastalığına ilişkin medya takibi arttıkça aşırıya yönelik olumlu tutumun azalttığını göstermektedir. Covid-19 geçirme durumu ile korku arasında da negatif yönlü bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Bu durum ise Covid-19 geçirenlerin korku düzeyinin azaldığına işaret etmektedir. Ancak değişkenler arasındaki ilişkinin düşük düzeyde olduğu görülmektedir.

Aşırıya yönelik tutumu açıklamak üzere tasarlanmış olan regresyon modelinin sonuçlarına bakıldığında; R2 değeri 0,312 olarak bulunmuş, bu sonuç aşırıya yönelik genel tutumdaki varyansın %31'ini açıkladığını göstermektedir. Covid-19 geçirme durumunun aşırıya yönelik tutum üzerindeki etkisinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmüştür ($p>0,05$). Medya takip sıklığı değişkeninin ise aşırıya yönelik tutumu negatif yönlü olarak etkilediği ancak bu etkinin oldukça düşük bir düzeyde olduğu görülmüştür ($\beta=-0,093$).

İlgili literatür incelendiğinde, Doğan ve Düzal'in (2020), Covid-19 özelinde korku-kayı düzeyleri isimli 1500 kişinin katılımı ile gerçekleştirdikleri çalışmalarında, salgın sürecinde korku ve kaygı bir tepki olarak tüm bireylerde gözlenmekle birlikte, yaş, cinsiyet, eğitim, gelir düzeyi, çalışma koşulları ve yaşanan çevreye bağlı olarak değişkenlik gösterdiği ortaya konmuştur. Aşırıya yönelik bulgulara bakıldığında ise, katılımcıların salgın hastalıklara önlem olarak aşı olmaya büyük oranda olumlu yaklaştıkları görülmüştür. Aşı ve demografik değişkenler arasındaki ilişkiye bakıldığında, araştırmaya katılan gençlerin yaşlılara oranla aşırıya karşı daha olumsuz bir tutum sergiledikleri saptanmıştır. Akarsu ve arkadaşlarının (2021), Covid-19 Aşı Araştırmaları Devam Ederken; Toplumun Gelecekteki Covid-19 Aşısına Yönelik Düşünce ve Tutumları isimli 759 katılımcı ile gerçekleştirdikleri çalışmalarında, Covid-19 için aşı geliştirilmesi durumunda katılımcıların %49,7'si kendisine; %38,4'ü çocuklarına Covid-19'a karşı aşı yaptıracaklarını belirtmişlerdir. Covid-19 aşısını yaptırmama isteği; cinsiyet, meslek, sağlık sigortası, anksiyete düzeyi, çocuk sahibi olma durumuna göre farklılık gösterdiği ortaya konmuştur. Özbalıkçı ve arkadaşlarının (2021), tıp fakültesi öğrencilerinin aşı, bağışıklama, aşı kararsızlığı ve Covid-19 aşısı hakkındaki bilgi ve düşüncelerinin ortaya konduğu, 1015 kişiyle gerçekleşen çalışmada katılımcılar, %86,4'ü ülkemizdeki aşı kararsızlığının arttığını belirtmişlerdir. Bu durumun sebebi medyada aşılara ile ilgili olumsuz ifadelerin olduğu düşünülmektedir. Katılımcılar, aşı kararsızlığının azaltılması için bireylere eğitim vermenin önemli olduğunu bildirmişlerdir. Katılımcıların %53,4'ü Covid-19 aşısı için "Hemen yaptırmam, beklerim." yanıtını vermiştir. Oğulcan'ın (2021), Türkiye'de insanların Covid-19 aşısına bakışı isimli 1293 kişi ile gerçekleştirdiği çalışmada, katılımcıların %41,2'si Covid-19 aşısı olmaya olumlu yaklaşırken %37,9'u ise kararsız olduğu görülmüştür. Aşı yaptırmayı düşünmeyen veya kararsız olan bireylere sebebi sorulduğunda %75,9'u yeni bir aşı olduğu için yan etkilerinden korktuğunu, %34,4'ü aşı üreten firmalara güvenmediğini, %20,9'u aşının Covid-19'a karşı koruyamayacağını düşündüğü ortaya konmuştur.

Aşı uygulaması sadece bireyleri değil aynı zamanda tüm toplumu ilgilendiren bir husustur. Covid-19 pandemi sürecinde başarı elde edilmesi ve sürecin sonlanması için aşı oranının belirli bir düzeyin üzerine çıkması gerekmektedir. Aşı uygulamasının başarıya ulaşması ve aşı hususunda kararsızlık yaşayanlar ile aşı karşıtı olanlara ulaşılabilmesi için aşı güvenilirliği konusunda bilgilendirmeler, yanlış bilgi kaynaklarına ve inanışlarına yanıt olacak şekilde tasarlanmalıdır. Medya aracılığı ile uzman olmayan kişilerin fikirleri ile toplumu yanlış yönlendirmesine olanak tanınmamalıdır. Uzman olmayan kişilerin yanlış düşüncelerini kontrol altına almak ve yayılımını önlemek amacı ile sosyal medya üzerinde de çalışmalar yapılmalıdır. Çünkü aşı tereddütü ile mücadelede en önemli güç, topluma güven duygusunun hissettirilmesidir. Bu nedenle yalnızca topluma doğru bilgi sunmak değil sağlık çalışanlarına güven duyulması da önem arz etmektedir. Bu hususlar doğrultusunda gerçekleştirdiğimiz çalışmada veriler online formatta toplanmış ve anket yöntemi kullanılarak tamamlanmıştır. Araştırma evreni olarak tüm Türkiye'deki üniversite öğrencileri ele alınmıştır. Sonraki

çalışmalarda öğrencilerin olumsuz tutumlarının sebeplerinin belirlenmesi amacıyla derinlemesine görüşme yönteminin uygulanması ve araştırma evreninin arttırılması önerilmektedir. Yine sonraki çalışmalarda öğrenciler tabakalama örnekleme yöntemi ile bölgelere göre ayrılarak incelenebilir.

Kaynakça

- Ahorsu, D. K., Lin, C. Y., Imani, V., Saffari, M., Griffiths, M. D., Pakpour, A. H. (2020). *The Fear Of COVID- 19 Scale: Development And İntial Validation*. International Journal of Mental Health and Addiction, 1. <https://doi.org/10.1007/s11469-020-00270-8> .
- Andersen K. G. (2020). *The Proximal Origin Of Sars-Cov-2*. Nature Medicine, sf: 450-452. doi: 10.1038/s41591-020-0820-9
- Bakioğlu, F., Korkmaz, O., Ercan, H. (2020). *Fear Of COVID-19 And Positivity: Mediating Role Of Intolerance Of Uncertainty, Depression, Anxiety, And Stress*. International Journal of Mental Health and Addiction. <https://doi.org/10.1007/s11469-020-00331-y> s.9, Erişim Tarihi: 15.08.2021
- Bao, Y., Sun, Y., Meng, S., Shi, J., Lu, L. (2020). 2019-Ncov Epidemic: Address Mental Health Care To Empower Society. Lancet, 395 (10224), e37–e38. doi: 10.1016/S0140-6736(20)30309-3.
- BBC News Türkçe ‘Koronavirüs: Türkiye’de hangi ilde, ne tür tedbirler uygulanıyor?’ (2020) Erişim adresi: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-52663160>, Erişim Tarihi: 09.07.2021
- Biçer İ., Çakmak, C., Demir, H. Kurt, M. E. (2020). *Koronavirüs Anksiyete Ölçeği Kısa Formu: Türkçe Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması*. Anadolu Kliniği Tıp Bilimleri Dergisi 25(Özel Sayı 1), 216-225
- Boychev H. (2021). *Why Did A German Newspaper Insist The Oxford Astrazeneca Vaccine Was İnefficacious For Older People—Without evidence?* BMJ. 372, s.414.
- Burgos R.M.; Badowski, M.E.; Drwiega, E.; Ghassemi, S.; Griffith, N.; Herald, F.; Johnson, M.; Smith, R.O.; Michienzi, S.M. (2021). *The Race To A Covid-19 Vaccine: Opportunities And Challenges İn Development And Distribution*. Drugs Context, ,s.3
- Cao W., Fang, Z., Hou, G., Han, M., Xu, X., Dong, J., Zheng, J. (2020). *The Psychological İmpact Of The COVID-19 Epidemic On College Students İn China*. Psychiatry research, 287, 112934. <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2020.112934> s.201, Erişim Tarihi: 15.08.2021
- Chen Q., Liang, M., Li, Y., Guo, J., Fei, D., Wang, L., He, L., Sheng, C., Cai, Y., Li, X., Wang, J., Zhang, Z. (2020). *Mental Health Care For Medical Staff İn China During The COVID-19 Outbreak*. The lancet. Psychiatry, 7(4), e15–e16. [https://doi.org/10.1016/S2215-0366\(20\)30078-X](https://doi.org/10.1016/S2215-0366(20)30078-X), Erişim Tarihi: 15.09.2021
- Cheung Y. T., Chau, P. H. Yip, P. S. (2020). *A Revisit On Older Adults Suicides And Severe Acute Respiratory Syndrome (SARS) Epidemic İn Hong Kong*. Int J Geriatr Psychiatry, 23(12), 1231–1238
- Coustasse A.; Kimble, C.; Maxik, K. (2021). *COVID-19 and Vaccine Hesitancy: A Challenge the United States Must Overcome*. J. Ambul. Care Manag. 44, 71–75 .
- Doğan, M. M., Düzel, B. (2020). *Covid-19 Özelinde Korku-Kaygı Düzeyleri*. Electronic Turkish Studies, 15(4).
- Dolgin E. (2021). *How COVID Unlocked The Power Of RNA Vaccines*. Nature, 589, 189–191.
- Duan L., Zhu, G. (2020). *Psychological Interventions For People Affected By The COVID-19 Epidemic. The Lancet. Psychiatry, 7(4):300-2*. [https://doi.org/10.1016/S2215-0366\(20\)30073-0](https://doi.org/10.1016/S2215-0366(20)30073-0), Erişim Tarihi: 15.07.2021
- Dubé E.; Laberge, C.; Guay, M.; Bramadat, P.; Roy, R.; Bettinger, J. (2013). *Vaccine Hesitancy: An Overview*. Hum. Vaccines Immunother. 9, 1763–1773.
- Duman N . (2020). *Üniversite Öğrencilerinde Covid-19 Korkusu Ve Belirsizliğe Tahammülsüzlük* . The Journal of Social Science, 4 (8), 426-437. DOI: 10.30520/tjsosci.748404 .
- Fadda M., Albanese, E. Suggs, L. S. (2020). *When A COVID-19 Vaccine İs Ready, Will We All Be Ready For İt?* Int. J. Public Health 65, 711–712.
- Gashi, F. (2020). *Koronavirüse Yakalanmış Kişilerde Tedavi Döneminde Dini Başa Çıkmanın Etkisi*. Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi-Pamukkale University Journal of Divinity Faculty.
- Harper C. A., Satchell, L. P., Fido, D. Latzman, R. D. (2020). *Functional Fear Predicts Public Health Compliance in the COVID19 Pandemic*. International Journal of Mental Health Addiction, 1- 14.
- Harrington, D. (2008). *Confirmator factor analysis*. London: Oxford University.
- Hornsey M. J. (2018). *The Psychological Roots Of Anti-Vaccination Attitudes: A 24-Nation Investigation..* American Psychological Association (APA), sf: 307-315. doi: 64

- 10.1037/hea0000586)
- Lazarus- J.V., Ratzan, S.C., Palayew, A. A *Global Survey Of Potential Acceptance Of A COVID-19 Vaccine*. Nat Med 27, 225–228(2021). <https://doi.org/10.1038/s41591-020-1124-9>, Erişim Tarihi: 05.08.2021
- Male V. (2021). Are COVID-19 vaccines safe in pregnancy? Nat. Rev. Immunol s.200.
- Nowakowska J.; Sobocińska, J.; Lewicki, M.; Lemańska, Ż.; Rzymiski, P.(2020). *When Science Goes Viral: The Research Response During Three Months Of The COVID-19 Outbreak*. Biomed. Pharmacother. 129, 110451 s.129.
- Nzaji M.K.; Ngombe, L.K.; Mwamba, G.N.; Ndala, D.B.B.; Miema, J.M.; Lungoyo, C.L.; Mwimba, B.L.; Bene, A.C.M.; Musenga, E.M. (2020). *Acceptability of Vaccination Against COVID-19 among Healthcare Workers in the Democratic Republic of the Congo*. Pragmat Obs. Res.
- Oğulcan, M. (2020). *Türkiye’de İnsanların COVID-19 Aşısına Bakışı*. Dicle Tıp Dergisi, 48(3), 583-594.
- Özbalıkcı, E., Aydın, E. S., İpek, İ., Özen, N., Yüceler, M., Ateş, O., Topbaş, M. (2021). *Türkiye’de Tıp Fakültesi Öğrencilerinin Aşı, Bağışıklama, Aşı Kararsızlığı ve COVID-19 Aşısı Hakkındaki Bilgi ve Düşünceleri*. Türk Hijyen ve Deneysel Biyoloji Dergisi, 78(3), 313-328.
- Özceylan G.(2020). *Vaccine Rejection And Hesitation In Turkey*. Human Vaccines and Immunotherapeutics, sf: 1034-1039. doi: 10.1080/21645515.2020.1717182.
- Özdin S., Bayrak Özdin Ş. (2020). *Türk Toplumunda COVID-19 Pandemisi Sırasında Kaygı, Depresyon Ve Sağlık Kaygısı Düzeyleri Ve Yordayıcıları: Cinsiyetin Önemi* . Uluslararası Sosyal Psikiyatri Dergisi. Gelişmiş çevrimiçi yayın. 10.1177/0020764020927051 s. 504-511, Erişim Tarihi: 20.06.2021
- Öztürk Çopur, E. Karasu, F. (2021). *Bireylerin Covid-19 Aşısı Hakkında Düşünce ve Tutumları*. Türkiye Klinikleri Sağlık Bilimleri Dergisi. DOI: 10.5336/healthsci.2021-84513
- Pearson S. D. Raeke, . L. . H., (2000). Patients’ Trust in Physicians: Many Theories, Few Measures, and Little Data. J GEN INTERN MED, Cilt 15, pp. 509-513.
- Quinn S.C.; Jamison, A.M.; Freimuth, V. (2021). *Communicating Effectively About Emergency Use Authorization and Vaccines in the COVID-19 Pandemic*. Am. J. Public Health 2021, 111, 355–358.
- Salali G. D. et al. (2020). *Covid-19 Vaccine Hesitancy Is Associated With Beliefs On The Origin Of The Novel Coronavirus In The Uk And Turkey*. Psychological Medicine, sf: 1-3. doi: 10.1017/S0033291720004067
- Schiavo R. (2020). *Vaccine Communication In The Age Of COVID-19: Getting Ready For An Information War*. J. Commun. Healthc. 2020, 13, 73–75.
- Schoorman F. D., Mayer, R. C. Davies, J. H., (2007). *An Integrative Model Of Organizational Trust: Past, Present, And Future*. Academy of Management Review, 32(2), pp. 344-354.
- T.C. Sağlık Bakanlığı (2021). *COVID-19 Aşısı Bilgilendirme Platformu*. <https://covid19asi.saglik.gov.tr>, Erişim Tarihi: 20.06.2021
- Taylor S. (2019). *The Psychology Of Pandemics: Preparing For The Next Global Outbreak Of Infectious Disease*, Cambridge Scholars Publishing.
- Türkiye Raporu. Koronavirüs Aşısı Olmayı Düşünüyor Musunuz? 30 Nisan 2021. Erişim: <https://www.turkiyeraporu.com/arastirma/koronavirus-asisi-olmayidusunuyor-musunuz-2-4230/>, Erişim Tarihi: 20.06.2021
- Ward JK, Alleaume C, Peretti-Watel P; Coconel Group. (2020). *The French Public's Attitudes To A Future COVID-19 Vaccine: The Politicization Of A Public Health Issue*. Soc Sci Med.;265:113414. PMID: 33038683; PMCID: PMC7537647
- World Health Organization (2020) Novel coronavirus (2019-nCoV): 20 May 2021. https://www.who.int/docs/defaultsource/coronaviruse/situation-reports/20200211-sitrep-22-ncov.pdf?sfvrsn=fb6d49b1_2, Erişim Tarihi: 20.07.2021
- World Health Organization(2021). Health Topics. Vaccines and Immunization. https://www.who.int/immunization/documents/Elsevier_Vaccine_immunology.pdf?ua=1, Erişim Tarihi: 20.06.2021
- Yaqub O, Castle-Clarke S, Sevdalis N, Chataway J. (2014). *Attitudes to vaccination: a critical review*. Soc. Sci. Med. 112, 1-11.